

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ЗАТВЕРДЖУЮ
Проректор з навчальної роботи

_____ (підпис)

_____ (ініціали, прізвище)

_____ 2020 року
М.П.

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
з навчальної дисципліни
«ЛОГІКА»
для підготовки фахівців на першому освітньому рівні
здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра
за спеціальністю 081 Право
галузі знань 08 Право
за денною формою навчання**

м. Хмельницький
2020

ЗМІСТ

Стор.

1.	Структура вивчення навчальної дисципліни		2
	1.1.	Тематичний план навчальної дисципліни	2
	1.2.	Лекції	2
	1.3.	Семінарські заняття	3
	1.4.	Самостійна робота студентів	7
	1.5.	Індивідуальні завдання	15
	1.6.	Підсумковий контроль	17
2.	Схема нарахування балів		19
3.	Рекомендовані джерела		22
4.	Інформаційні ресурси в Інтернеті		23

1. Структура вивчення навчальної дисципліни 1.1. Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Предмет і значення логіки	12	2	2	-	-	8	11	1	-	-	-	10
Тема 2. Поняття	16	6	4	-	-	6	15	2	1	-	-	12
Тема 3. Судження	14	6	2	-	-	6	15	2	1	-	-	12
Тема 4. Основні формально-логічні закони	10	2	2	-	-	6	11	1	-	-	-	10
Тема 5. Умовивід.	16	6	4	-	-	6	15	2	1	-	-	12
Тема 6. Гіпотеза. Роль версій в юридичній практиці	8	2	-	-	-	6	10	-	-	-	-	10
Тема 7. Логічні основи теорії аргументації	14	4	2			8	13	2	1	-	-	10
Усього годин	90	28	16			46	90	10	4	-	-	76

1.2. Лекції

№ з/п	Назва і план теми	Кількість годин
1	2	3
1.	Предмет і значення логіки	2
1.1.	Логіка як наука про правильне мислення.	
1.2.	Предмет та основні функції логіки.	
1.3.	Основні форми мислення та їх роль в процесі пізнання.	
1.4.	Мова логіки.	
1.5.	Основні історичні етапи у розвитку логіки як науки.	
1.6.	Значення логічних знань для юридичної практики.	
2.	Поняття	6
2.1.	Поняття як форма мислення.	
2.2.	Зміст та обсяг поняття та відношення між ними.	
2.3.	Логічні відношення між поняттями.	
2.4.	Логічні операції над поняттями.	
3.	Судження	6
3.1.	Судження як основна форма мислення.	
3.2.	Структура судження.	
3.3.	Види суджень. Прості судження.	
3.4.	Розподіленість у судженні термінів за обсягом.	
3.5.	Логічні відношення між атрибутивними судженнями. «Логічний квадрат».	
3.6.	Складні судження та їх види. Таблиці їхньої істинності.	
3.7.	Поділ суджень за модальністю.	
3.8.	Запитання. Його роль в юридичній практиці.	
4.	Основні формально-логічні закони	4
4.1.	Загальна характеристика законів логіки.	
4.2.	Закон тотожності.	
4.3.	Закон суперечності (несуперечності, протиріччя).	
4.4.	Закон виключеного третього.	
4.5.	Закон достатньої підстави.	
4.6.	Значення формально-логічних законів для юридичної практики.	
5.	Умовивід	6
5.1.	Умовивід як форма логічного мислення.	
5.2.	Безпосередні умовиводи.	
5.3.	Дедуктивні умовиводи.	
5.4.	Простий категоричний силогізм та його структура.	
5.5.	Правила термінів та засновків категоричного силогізму.	
5.6.	Фігури і модуси категоричного силогізму.	
5.7.	Недедуктивні умовиводи.	
5.8.	Значення дедуктивних та недедуктивних умовиводів для юридичної практики.	
6.	Гіпотеза. Роль версій в юридичній практиці	2
6.1.	Поняття гіпотези та її структура.	
6.2.	Побудова гіпотези (версії) та основні етапи її побудови.	
6.3.	Способи підтвердження гіпотез (версій).	
6.4.	Спростування гіпотез (версій).	
6.5.	Значення гіпотези (версії) в юридичній практиці.	

7.	Логічні основи теорії аргументації	2
7.1.	Поняття про аргументацію.	
7.2.	Поняття доведення. Його структура та види.	
7.3.	Поняття спростування. Його структура та види.	
7.4.	Правила доведення та спростування	
7.5.	Поняття про паралогізми, софізми, логічні парадокси та антиномії	
	Усього	28

1.3. Семінарські заняття

Семінарське заняття 1

Тема 1. Предмет і значення логіки

Питання для усного опитування та дискусії

- 1.1. Роль мислення в процесі пізнання.
- 1.2. Предмет логіки та її завдання.
- 1.3. Поняття про логічну форму.
- 1.4. Аристотель як засновник формальної логіки. Основні етапи її розвитку як науки.
- 1.5. Практичне значення логіки в діяльності людей, підвищенні логічної культури майбутніх юристів.

Аудиторна письмова робота.

Виконання студентами тестових завдань та розв'язання логічних задач з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких будується засвоєння навчального матеріалу теми є: мислення, логіка, предмет логіки, чуттєві форми пізнання (відчуття, сприйняття, уявлення), основні форми абстрактного мислення (поняття, судження, умовивід), формалізація думки.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: мисленню як предмету вивчення науки логіки; предмету, функціям та значенню логіки; основним формам абстрактного мислення; процесу формалізації думки; основним історичним етапам розвитку логіки; ролі логіки у процесі підвищення культури мислення особистості.

Семінарське заняття 2

Тема 2. Поняття

Питання для усного опитування та дискусії

- 2.1. Поняття як форма мислення.
- 2.2. Логічна структура поняття, його зміст та форма.
- 2.3. Види понять за змістом та обсягом.
- 2.4. Логічні операції над поняттями.
- 2.5. Поділ поняття, класифікація.
- 2.6. Роль понять в науці та професійній діяльності юристів.

Аудиторна письмова робота

Розв'язання студентами логічних задач з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми є: поняття, логічні операції над поняттями, зміст поняття, обсяг поняття, кільця Ейлера, обмеження понять, узагальнення понять, поділ понять, визначення понять.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: логічних прийомах формування понять; змісту і обсягу поняття, їх взаємозв'язку; закону оберненого відношення між змістом та обсягом поняття; логічними відношеннями між поняттями; логічними операціями над поняттями.

Семінарське заняття 3

Тема 3. Судження

Питання для усного опитування та дискусії

- 3.1. Судження як основна форма мислення.
- 3.2. Загальна характеристика судження і його структура.
- 3.3. Класифікація суджень.
- 3.4. Види суджень за змістом предиката, за якістю зв'язку, за обсягом суб'єкта, за модальністю.
- 3.5. Відношення між основними видами суджень. "Логічний квадрат".
- 3.6. Розподіленість термінів за обсягом у судженні.
- 3.7. Складні судження та їх види. Таблиці їх істинності.
- 3.7. Пізнавальне і практичне значення суджень у практичній діяльності юристів.

Аудиторна письмова робота

Розв'язання студентами логічних задач з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми є: судження, суб'єкт, предикат, зв'язка, квантори, просте судження, складне судження, розподілений термін, нерозподілений термін, «логічний квадрат».

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: структурі судження; видах простих суджень за характером ознаки; видах категоричних суджень за якістю та кількістю; розподіленістю термінів у атрибутивних судженнях за обсягом; "Логічному квадрату"; складних суджень та їх видам; складних суджень за типом логічних сполучників.

Семінарське заняття 4

Тема 4. Основні формально-логічні закони

Питання для усного опитування та дискусії

- 4.1. Загальна характеристика законів логіки як адекватного відображення зв'язків реальної дійсності у свідомості людей.
- 4.2. Суть та зміст закону тотожності.
- 4.3. Суть і основна вимога закону суперечності.
- 4.4. Визначення і логічний зміст закону виключеного третього.
- 4.5. Сутність закону достатньої підстави.
- 4.6. Практичне значення застосування законів логіки в діяльності юристів.

Аудиторна письмова робота

Розв'язання студентами логічних задач з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми є: логічний закон, закон тотожності, закон суперечності, закон виключеного третього, закон достатньої підстави.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: понятті логічного закону; суті та змісту закону тотожності, закону суперечності, закону виключеного третього, закону достатньої підстави; значенні формально-логічних законів для юридичної практики.

Семінарське заняття 5

Тема 5. Умовивід

Питання для усного опитування та дискусії

- 5.1. Умовивід як форма мислення. Його структура та види.

- 5.2. Дедуктивний умовивід (силлогізм).
- 5.3. Індуктивний умовивід та його види.
- 5.4. Традуктивний умовивід (умовивід за аналогією).
- 5.5. Практичне і пізнавальне значення умовиводів у професійній діяльності юристів.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми: умовивід, дедуктивний умовивід, індуктивний умовивід, традуктивний умовивід (умовивід за аналогією), засновки, висновок, логічний зв'язок, простий категоричний силлогізм (ПКС), аксіома силлогізму, фігури ПКС, модуси ПКС, повна індукція, неповна індукція, аналогія.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: логічній структурі умовиводів дедуктивних умовиводів; простому категоричному силлогізмі, його структурі; аксіомі силлогізму; прагматичній функції термінів та засновків категоричного силлогізму; фігурах і модусах категоричного силлогізму. недедуктивних умовиводів (індуктивний умовивід та умовиводи за аналогією); аналогії права і аналогії закону.

Семінарське заняття 6

Тема 6. Логічні основи теорії аргументації

Питання для усного опитування та дискусії.

- 6.1. Поняття аргументації.
- 6.2. Доведення і його логічна структура.
- 6.3. Види і правила доведення.
- 6.4. Поняття спростування. Способи і правила спростування.
- 6.5. Логічні помилки, щодопускаються в доведеннях і спростуваннях.
- 6.6. Практичне та пізнавальне значення теорії аргументації.

Аудиторна письмова робота

Виконання студентами тестових завдань з питань теми заняття.

Методичні рекомендації

Ключовими термінами, на розумінні яких базується засвоєння навчального матеріалу теми: аргументація, доведення, спростування, теза, аргументи, демонстрація, пряме доведення, непряме доведення, паралогізм, софізм, логічний парадокс, антиномія.

З метою глибокого засвоєння навчального матеріалу при самостійному вивченні теми студенту варто особливу увагу зосередити на таких аспектах: понятті про аргументацію; понятті доведення, її структурі та видах; спростуванню, його структурі; правилам доведення і спростування; паралогізму, софізму, логічним парадоксам та антиноміям; ролі доведення та спростування в професійній діяльності правників.

1.4. Самостійна робота студентів

Тема 1. Предмет і значення логіки

Вправа 1.

З'ясуйте, які із названих думок мають однакову логічну структуру і чому?

- а) Усі елементи першої групи таблиці Менделєєва – лужні метали.
- б) Деякі вчені альпіністи.
- в) Жоден студент нашої групи не має академічної заборгованості.
- г) Усі хірурги – лікарі.
- д) Жоден з присутніх не знає його.
- е) Невірно, що столиця України не розташована на Дніпрі.
- ж) Деякі рідини – електропровідні.

речовини. ж) Невірно, що ріжок не містить отруту. з) Спаський виграв шаховий турнір і став чемпіоном світу. г) Якщо чотирикутник є паралелограмом, то його діагоналі, перетинаючись, поділяються навпіл. и) Якщо a^2 не дорівнює b^2 , то a не дорівнює b . к) Мій друг з відзнакою закінчив інститут і отримав диплом економіста. 13) Якщо a дорівнює b , то a^2 дорівнює b^2 . л) Якщо діагоналі чотирикутника, перетинаючись, не поділяються навпіл, то цей чотирикутник не є паралелограмом.

Вправа 2.

Знайдіть імена, логічні зв'язки і квантори в наступних реченнях:

а) Деякі тварини – хижаки. б) Усі пацифісти виступають за мир. в) місто Запоріжжя розташовано на південь від міста Дніпро. г) Усі країни світу розподіляються на розвинуті та такі, що розвиваються. д) Усі планети рухаються за еліпсами і повертаються навколо своєї осі. е) Взимку сонце світить, але не гріє. ж) Жодна людина не має права порушувати закони. 8) Кожна людина має право на працю. з) «Буцефал» – улюблений кінь Олександра Македонського.

Вправа 3.

З'ясуйте, чи є формально-логічними законами зв'язки за формою між вихідними судженнями результуючим в наступних міркуваннях (тобто чи є ці міркування правильними):

а) Усі адвокати – юристи. Деякі адвокати – шахісти. – Отже, деякі шахісти – юристи.

б) Усі студенти нашої групи – журналісти. Усі студенти нашої групи – члени гуртка з логіки. – Отже, усі члени гуртка з логіки – журналісти.

в) Якщо помер Сократ, то він помер або коли жив, або коли помер. Якщо коли жив, то він не помер, одна й та сама людина і жила би і була би мертвою; але і не тоді, коли помер, бо він був би двічі мертвим. Отже, Сократ не помер.

Тема 2. Поняття

Вправа 1.

Визначить відношення між поняттями та зобразіть їх коловими схемами Ейлера:

а) Лікар, хірург, жінка. б) Поняття, загальне поняття, конкретне поняття. в) Число, чисельник, знаменник. г) Елементарна частка, електрон, протон. д) Вуз, інститут, технікум. е) Історик, український історик, доцент. ж) Година, хвилина, секунда. з) Людина, чоловік, жінка, дитина. и) Місто, квартал, вулиця.

Вправа 2.

Знайдіть поняття, родові по відношенню до наступних:

Школа. Газета. Матеріаліст. Капіталізм. Історія. Повість. Дім. Артист. Дружба. Повінь. Словник. Кінокомедія. Паралелепіед. Тепловоз. Штукатур. Котангенс.

Вправа 3.

Знайдіть поняття, видові по відношенню до наступних:

Вуз. Суспільно-економічна формація. Літак. Установа. Злочин. Викладач. Мистецтво. Пора року. Море. Хімічний елемент. Трактор. Вартість. Підручник. Революція.

4. Типові тестові завдання для перевірки знань:

1. *Визначте вид відношення між поняттями "європейська країна" і "федеративна країна":*

- а) тотожність (рівнозначність);
- б) суперечність (контрадикторність);

- с) перетин (частковий збіг);
- д) співвідпорядкування (координація);
- е) протилежність (контрарність);
- ф) підпорядкування (субординація);

2. *Визначте, в якому відношенні міме собою перебувають поняття "працелюбний" і "непрацелюбний":*

- а) тотожності (рівнозначності);
- б) суперечності (контрадикторності);
- с) перетину (часткового збігу);
- д) співвідпорядкування (координації);
- е) протилежності (контрарності);
- ф) підпорядкування (субординації);

3. *Визначте, в якому відношенні між собою перебувають поняття "викладач", "доцент", "асистент":*

- а) тотожності (рівнозначності);
- б) суперечності (контрадикторності);
- с) перетину (часткового збігу);
- д) співвідпорядкування (координації);
- е) протилежності (контрарності);
- ф) підпорядкування (субординації);
- г) важко відповісти.

4. *Визначте вид поняття "студент" за кількістю елементів обсягу:*

- а) конкретне;
- б) позитивне;
- с) загальне;
- д) одиничне;
- е) нереєструюче;

5. *Визначте логічний вид поняття "добрий" за характером ознак, що становлять його зміст:*

- а) загальне;
- б) збірне;
- с) абстрактне;
- д) відносне;
- е) реєструюче;
- ф) позитивне;
- г) негативне;
- д) співвідносне;
- і) неспіввідносне;

Тема 3. Судження

Вправа 1.

Знайдіть суб'єкт, предикат, зв'язку наступних суджень. Встановіть тип суджень за характером предиката:

- а) Соціальна революція є стрибком у розвитку суспільства. б) Київ розташований північніше за Хмельницький. в) Деякі риби живуть до ста років. г) Бог є. д) Це міркування не є правильним.

Вправа 2.

Встановіть кількість та якість наступних суджень:

а) У будь-якій бібліотеці є книги, до яких звертаються дуже рідко. б) Людина перебуває на верхній сходинці еволюційних сходів. в) У нього немає можливості прочитати цю книгу. г) Деякі властивості мислення не моделюються засобами сучасної кібернетики. д) Будь-яку людину не слід тримати у неволі. е) Жодний спортсмен не користується наркотиками. ж) Усі люди – брати. з) Деякі люди є рабами задоволень та насолод.

Вправа 3.

1. Назвіть поняття, яке є суб'єктом у судженні "Найцінніша риса людини — це любов до Батьківщини":

- а) риса;
- б) найцінніша риса;
- в) риса людини;
- г) любов;
- д) любов до Батьківщини;
- е) важко відповісти.

2. Назвіть, яке поняття є предикатом (Р) у судженні "Україна є державою, що цілеспрямовано рухається до справжньої незалежності":

- а) рухається;
- б) цілеспрямовано;
- в) Україна;
- г) держава, що цілеспрямовано рухається до справжньої незалежності;
- д) предикат вказати неможливо;
- е) важко відповісти.
- ж) держава, що цілеспрямовано рухається до справжньої незалежності;

7. Тести для перевірки знань:

1. Назвіть вид судження "Жодна людина ще не побувала на Марсі":

- а) загальностверджувальне (А);
- б) частково стверджувальне (І);
- в) загальнозаперечувальне (Е);
- г) частково заперечувальне (О);
- д) не належить до жодного із зазначених;
- е) важко відповісти.

2. Зазначте об'єктивну модальність у судженні "Загибель олігархічно-корупційної системи є закономірною":

- а) судження про можливість;
- б) судження про дійсність;
- в) судження про необхідність;
- г) проблематичне судження;
- д) модальність зазначити неможливо;
- е) важко відповісти.

3. Зазначте, до якого виду суджень належить висловлювання "Земля - планета":

- а) одиничного;
- б) релятивного;
- в) екзистенційного;
- г) атрибутивного;
- д) частково стверджувального;
- е) стверджувального;
- ж) важко відповісти.

Індивідуальне завдання:

Написати твір-мініатюру про Хмельницький університет управління та права, використовуючи всі види безумовних суджень.

Тема 4. Основні формально-логічні закони

Вправа 1.

Визначте, вимоги якого формально-логічного закону порушено в наведеному нижче прикладі:

"На допиті В. запитали, де він ночував у ніч на 14 вересня. Виявилось, що він ночував у полі, в скирті соломи — недалеко від місця, де було знайдено тіло М. На запитання, чи чув він вночі якийсь шум або крик про допомогу, В. дав заперечну відповідь. На повторному допиті В. показав, що коли він спав у полі, то чув крик про допомогу, який долинав із того боку, де лежало тіло М. Після цього він бачив, як звідти тікав невідомий чоловік високого зросту".

Порушення:

- а) заборони суперечності;
- б) виключеного третього;
- в) тотожності;
- г) достатньої підстави;
- д) закони не порушено;

Вправа 2.

Зазначте, який закон логіки застосовано під час доведення наведеного нижче твердження:

"Я склав іспит з логіки на відмінно завдяки акуратному відвідуванню занять, систематичній роботі над конспектом лекцій, опрацюванню навчальної літератури, активній участі у семінарських заняттях".

- а) заборони суперечності;
- б) тотожності;
- в) виключеного третього;
- г) достатньої підстави;

Тема 6. Умовивід

Вправа 1.

У наступних прикладах визначить фігури силогізму, перевірте, чи дотримані правила цієї фігури та загальні правила силогізму?

1. Усі тіла при нагріванні розширюються. Це тіло розширилося, отже його нагріли.
2. Усі метали – хімічні елементи. Усі метали є речовинами. Отже, усі речовини є хімічними елементами.
3. Ртуть – рідина, хоча вона і є металом. Отже, деякі метали є рідинами.
4. Кити – ссавці, але вони не живуть на суші. Отже, тварини, які живуть на суші, не є ссавцями.
5. Робота, в якій немає нових ідей, не може отримати премії на конкурсі. Ця робота отримала премію. Отже, в ній містяться нові ідеї.
6. Усі планети – небесні тіла. Місяць – не планета. Отже, Місяць не є небесним тілом.

Вправа 2.

Чи є правильними наступні силогізми, якщо ні, які правила фігур та загальні правила в них порушені? Проілюструйте необхідність слідування висновку із посилок (чи відсутність такої необхідності), креслення співвідношення між термінами силогізму у вигляді кругових схем Ейлера.

1. Деякі учні є екстремалами. Усі студенти – учні. Отже, деякі студенти є екстремалами.

2. Усі інтелігентні люди борються за мир, і усі вони є прогресивними людьми. Отже, усі прогресивні люди борються за мир.

3. Усі злочинці засуджуються громадськістю. Дане діяння – не злочин. Отже, воно не засуджується громадськістю.

4. Усі метали – електропровідні речовини, усі метали – теплопровідні речовини, отже, усі теплопровідні речовини є електропровідними.

Вправа 3.

У наведених силогізмах встановіть: висновок, великий термін, велику посилку, менший термін, меншу посилку, середній термін. Визначте розподіленість термінів:

1. Жодна релігійна течія не є науковою істиною, хоча б тому, що будь-яка релігійна течія базується на вірі, в той час як жодна наукова істина на вірі не базується.

2. Ця людина не є місцевим мешканцем, бо всі місцеві мешканці знають дорогу до річки, а ця людина – не знає.

3. Деякі діячі мистецтва – талановиті люди. Отже деякі письменники – талановиті, бо усі письменники – діячі мистецтва.

4. Чорну пантеру можна приручити, якщо чорна пантера – хижак, а усі хижаки можуть бути приручені.

Вправа 4.

На основі трьох наведених термінів, побудуйте правильний силогізм, указавши його фігуру і модус:

1. Метал, твердий, ртуть.
2. Злочин, крадіжка, карна дія.

7. Тести для перевірки знань:

1. Зазначте вид умовиводу в наведеному логічному міркуванні:

"Усі студенти ХУУП повинні добре навчатися для того, щоб стати освіченими сучасними фахівцями.

Петренко — студент ХУУП.

Отже, Петренко повинен добре навчатися для того, щоб стати освіченим сучасним фахівцем".

- а) індуктивний;
- б) дедуктивний;
- в) простий категоричний;
- г) умовний;
- д) аналогія;
- е) важко відповісти.

8. Запитання для перевірки знань:

1. Наведено схему індуктивного умовиводу:

за ABC з'являється а; за A1BC з'являється а1; за A2BC з'являється а2; отже, А є причиною а. Зазначте, яким методом наукової індукції було зроблено висновок про те, що "А є причиною а":

- а) подібності;
- б) відмінності;
- в) залишків;
- г) наслідкових змін;
- д) метод визначити неможливо;
- е) важко відповісти.

2. Назвіть вид умовиводу (силогізму):

"Всі планети Сонячної системи рухаються навколо Сонця.

Земля — планета Сонячної системи.

Отже, Земля рухається навколо Сонця".

- а) індуктивний;
- б) дедуктивний;
- в) простий категоричний силлогізм;
- г) розподільно-категоричний;
- д) умовно-розподільний;
- е) гіпотеза;
- ж) важко відповісти.

Тема 6. Логічні основи теорії аргументації

Вправа 1.

1. Тести для перевірки знань:

1. Доведення — це:
  - а) логічний процес, спрямований на пізнання світу;
  - б) логічний засіб висловлення процесу мислення;
  - в) процес правильного логічного мислення, спрямований на ствердження певних положень;
  - г) логічний процес вираження закономірностей реальної дійсності;
2. За допомогою яких структурних елементів відбувається процес спростування:
  - а) вихідного, обґрунтовуючого та вивідного знання;
  - б) суб'єкта і предиката нашої думки;
  - в) тези, аргументів і демонстрації;

2. Запитання для перевірки знань.

1. Як застосовується метод всебічного вибору при побудові гіпотези?
2. Види аргументів, правила оперування і помилки по відношенню до аргументів?
3. Яке співвідношення переконання і доказу?
4. В чому специфіка “чи-питань” і “що-питань”?
5. Яке застосування знаходять умовиводи за аналогією?
6. В чому специфіка деструктивної і конструктивної критики?
7. Структура аргументації і її склад?
8. Що таке метод виключення і як він діє при доказі гіпотези?
9. В чому відмінність прямого доведення від непрямого?
10. Правила і помилки по відношенню до тези доведення?
11. Види аргументів, правила оперування і помилки по відношенню до аргументів?

1.5.2. Теми для підготовки презентацій

1. Розвиток традиційної логіки.
2. Основні напрями розвитку сучасної логіки.
3. Формальна логіка.
4. Зв'язок логіки з іншими юридичними дисциплінами. Використання логічних методів в юриспруденції.
5. Види дедуктивних умовиводів.
6. Логічне доведення і судовий доказ.
7. Побудова доведення.
8. Правила доведення і спростування.
9. Істинні і хибні міркування.
10. Правильні і неправильні міркування. Поняття про логічну помилку.
11. Семіотика як наука про знаки.
12. Структура знакового процесу.
13. Основні принципи правильного мислення.
14. Прийоми, подібні до визначень.

15. Індивіди та елементи класу в понятті. Відмітні і невідмітні ознаки. Суттєві і несуттєві ознаки. Родові і видові суттєві ознаки.
16. Формалізація як метод логіки.
17. Поняття як форма відображення дійсності.
18. Логічний аналіз структури юридичних понять.
19. Види поділу понять. Поділ понять в юридичній практиці.
20. Види понять. Їх застосування в юридичній практиці.
21. Логічні прийоми формування понять.
22. Види визначення.
23. Узагальнення і обмеження понять: характеристика і застосування в юридичній практиці.
24. Прийоми, подібні до визначень.
25. Категоричний силогізм, побудований із суджень можливості.
26. Категоричні силогізми із імовірними засновками.
27. Фігури і модуси категоричного силогізму.
28. Види відношень між простими судженнями.
29. Роль обмеження та узагальнення поняття в пізнанні.
30. Значення визначення для юридичної теорії і практики.
31. Значення поділу понять для юридичної практики.
32. Класифікація та її значення в науці. Юридична класифікація.
33. Класифікація: визначення, види, застосування в юридичній практиці.
34. Визначення понять. Прийоми, подібні до визначення.
35. Типові помилки у визначенні поняття.
36. Правила визначення і приклади їх застосування.
37. Основні види неявного визначення.
38. Типові помилки у поділі понять.
39. Значення визначення поняття в науковому пізнанні.
40. Логічні знання у кримінально-правовій класифікації злочину.
41. Взаємозв'язок індукції та дедукції у процесі пізнання.
42. Безпосередні силогізми: визначення, способи побудови, застосування в юридичній практиці.
43. Доведення: структура, види, застосування в юридичній практиці.
44. Індуктивні міркування в юридичній практиці.
45. Аргументація в юридичній практиці.
46. Види гіпотез.
47. Значення правил семіотики для юридичної практики.
48. Знаки як засіб підвищення ефективності процесу мислення.
49. Визначення логіки як науки.
50. Мислення і мова.
51. Загальна характеристика поняття. Поняття і слово. Терміни.
52. Явні визначення. Визначення через рід і видову відмінність.
53. Правила визначення і помилки, можливі при визначенні.
54. Правила поділу понять.
55. Значення типології відношення між поняттями в юридичній практиці.
56. Форми мислення. Типова структура мислення (умовиводу).
57. Застосування операцій над поняттями в юридичній практиці.
58. Значення логіки для судового пізнання.
59. Прийоми, подібні до визначення.
60. Правила категоричного силогізму.
61. Категоричний силогізм, побудований із суджень можливості.
62. Категоричні силогізми із імовірними засновками.
63. Схема процесу мислення людини як найвищої форми відображення дійсності.
64. Предмет і завдання логіки для юристів.

- 65. Значення математичної логіки.
- 66. Види понять за змістом.
- 67. Формальна і діалектична логіка.
- 68. Види і рівні знакового процесу.

57.

1.6. Підсумковий контроль

Підсумковий семестровий контроль проводиться у формі екзамену.

1.6.1. Питання для підсумкового контролю

1. Роль мислення в процесі пізнання оточуючої дійсності.
2. Мислення як предмет вивчення науки логіки.
3. Поняття про логічну форму (структуру) думки і логічні закони.
4. Істинність думки і формальна правильність роздумів.
5. Процес формалізації думки.
6. Предмет формальної логіки.
7. Основні віхи в розвитку логіки.
8. Аристотель як основоположник науки про логіку.
9. Місце логіки в системі наук.
10. Діалектична і формальна логіка, їх співвідношення.
11. Роль логіки у процесі підвищення культури мислення особистості.
12. Судження як основна форма мислення.
13. Загальна характеристика судження і його структура.
14. Класифікація суджень.
15. Види суджень за змістом предиката.
16. Види суджень за якістю зв'язку.
17. Види суджень за обсягом суб'єкта.
18. Види суджень за модальністю.
19. Види суджень за типом логічних сполучників.
20. Таблиці істинності складних суджень.
21. Розподіленість термінів в судженнях за обсягом.
22. Відношення між основними видами суджень.
23. Об'єднана класифікація суджень. “Логічний квадрат”.
24. Логічна культура людини і шляхи її формування.
25. Закони логіки як адекватне відображення зв'язків реальної дійсності у свідомості людини.
26. Поняття як форма мислення.
27. Логічна структура поняття, його зміст і форма.
28. Зміст і обсяг поняття.
29. Види понять за обсягом
30. Види понять за змістом.
31. Відношення між поняттями.
32. Логічні операції над поняттями.
33. Поділ поняття, їх класифікація.
34. Правила поділу поняття та можливі помилки в його процесі.
35. Визначення понять.
36. Основні закони логіки.
37. Суть та зміст закону тотожності.
38. Закон суперечності, його суть та основна вимога.
39. Закон виключеного третього, його визначення і логічний зміст.
40. Закон достатньої підстави, його зміст, визначення і логічний сенс.
41. Умовивід (вивід) як форма мислення.
42. Логічна структура умовиводу.

43. Види умовиводів.
44. Дедуктивний умовивід (силізм) і його види.
45. Категоричний силізм, його терміни, засновки.
46. Загальні правила силізму, його фігури та модуси.
47. Об'єктивна основа і структура індуктивного умовиводу.
48. Види індуктивних умовиводів.
49. Аналогія та її види.
50. Логічна природа гіпотези.
51. Види гіпотез.
52. Доведення та спростування гіпотез.
53. Гіпотези і наукове передбачення.
54. Верифікація та фальсифікація версій: логічна спільність з аргументацією наукових гіпотез і особливості юридичного доведення.
55. Роль індукції, дедукції і гіпотези в прогнозуванні розвитку суспільства.
56. Поняття доведення і його логічна структура.
57. Умовивід і доведення.
58. Види доведення.
59. Правила доведення.
60. Основні методи прямого і непрямого підтвердження тези.
61. Поняття спростування і його логічна структура.
62. Види і правила спростування.
63. Спростування тези, аргументів і демонстрації.
64. Логічні помилки, що найбільш часто допускаються в доведеннях і спростуваннях.
65. Софізми, паралогізми, логічні парадокси та антиномії.
66. Практика як критерій істини в процесі доведення і спростування.
67. Методи встановлення причинних зв'язків.
68. Дотримання законів логіки - необхідна умова досягнення істини в процесі мислення.
69. Прогнозування і комп'ютерна техніка.
70. Значення вивчення логіки для професійної діяльності майбутніх юриста.
71. Виділяюче та виключаюче судження.
72. «Генетичне доведення».
73. Фігури і модуси простого категоричного силізму.

1.6.2. Приклад екзаменаційного білету

1. Класифікація суджень.
2. Логічні помилки, що найбільш часто допускаються в доведеннях і спростуваннях.
3. Задачі:
  1. Дайте визначення поняття “Море” та класифікуйте його за змістом та обсягом.
  4. Визначте відношення між поняттями “Море”, “Озеро”, “Яхта”, “Місто” та зобразіть їх в коловий діаграмі.
  5. Виконайте логічну операцію обмеження і узагальнення з поняттям «Професіонал».
  6. Вкажіть, чи правильно здійснений поділ понять: “Викладачів можна поділити на професіоналів та досвідчених і недосвідчених”.
  7. Визначте вид судження за характером предиката: “Туман яром котиться”
8. Вкажіть кількісну і якісну характеристику судження “Гвінея – не європейська держава”, а також визначте розподіл в ньому термінів за обсягом.
9. Визначте тип логічного зв'язку у складному судженні “Лише найрозумніші і найдурніші не можуть змінитися” та формалізуйте його.
10. Наведіть приклад порушення в міркуванні закону достатньої підстави.
11. Зробіть висновок та визначте фігуру і модус простого категоричного силізму:

“Деякі повідомлення – об’яви.
Деяка інформація є повідомленням”.

2. Схема нарахування балів

2.1. Нарахування балів студентам з навчальної дисципліни здійснюється відповідно до такої схеми:

2.2. Обсяг балів, здобутих студентом під час лекцій з навчальної дисципліни, обчислюється у пропорційному співвідношенні кількості відвіданих лекцій і кількості лекцій, передбачених навчальним планом, і визначається згідно з додатками 1 і 2 до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 14 лекційних занять за денною формою навчання.

Отже, студент може набрати під час лекцій таку кількість балів:

№ з/п	Форма навчання	Кількість лекцій за планом	Кількість відвіданих лекцій													
			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1.	Денна	14	0,7	1,4	2,1	2,9	3,6	4,3	5,0	5,7	6,4	7,1	7,9	8,6	9,3	10,0
2.	Заочна	5	1,0	2,0	3,0	4,0	5,0	-	-	-	-	-	-	-	-	-

2.3. Обсяг балів, здобутих студентом під час семінарських занять, обчислюється за сумою балів, здобутих під час кожного із занять, передбачених навчальним планом, і визначається згідно таблиці 4.2. до Положення про організацію освітнього процесу в Хмельницькому університеті управління та права.

З цієї навчальної дисципліни передбачено проведення 8 семінарських занять.

Отже, рівень знань студентів під час семінарських занять може оцінюватися кількістю балів у таких межах:

Оцінка за одне заняття	Зміст критеріїв оцінки			
	Усні виступи	Письмові нетестові завдання	Тестові завдання	
			однакового рівня складності	різних рівнів складності
1	2	3	4	5
5	Студент у повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно самостійно та аргументовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов’язкову та додаткову літературу. Правильно вирішив усі або не менше 90 % письмових		Студент правильно вирішив усі або не менше 90 % тестових завдань.	Студент набрав не менше 90 % від максимально можливої кількості балів.

	завдань.		
4,5	Студент досить повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Однак під час викладання деяких питань допускаються при цьому окремі несуттєві неточності. Правильно вирішив 82-89 % письмових завдань.	Студент правильно вирішив 82-89 % тестових завдань.	Студент набрав 82-89 % від максимально можливої кількості балів.
4	Студент достатньо повно володіє навчальним матеріалом, обгрунтовано його викладає під час усних виступів та письмових відповідей, в основному розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, використовуючи при цьому обов'язкову літературу. Однак під час викладання деяких питань не вистачає достатньої глибини та аргументації, допускаються при цьому окремі несуттєві неточності та незначні помилки. Правильно вирішив 74-81 % письмових завдань.	Студент правильно вирішив 74-81 % тестових завдань	Студент набрав 74-81 % від максимально можливої кількості балів.
3,5	Студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних та письмових відповідей, але з не зовсім глибоким та всебічним аналізом, обгрунтуванням та аргументацією, з недостатнім використанням необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі несуттєві неточності та помилки. Правильно вирішив 64-73 % письмових завдань.	Студент правильно вирішив 64-73 % тестових завдань.	Студент набрав 64-73 % від максимально можливої кількості балів.

3	Студент в цілому володіє навчальним матеріалом, викладає його основний зміст під час усних та письмових відповідей, але без глибокого всебічного аналізу, обґрунтування та аргументації, без використання необхідної літератури, допускаючи при цьому окремі суттєві неточності та помилки. Правильно вирішив 60-63 % письмових завдань.	Студент правильно вирішив 60-63 % тестових завдань.	Студент набрав 60-63 % від максимально можливої кількості балів.
2 – 2,5	Студент не в повному обсязі володіє навчальним матеріалом. Фрагментарно, стисло без аргументації та обґрунтування викладає його під час усних виступів та письмових відповідей, поверхово розкриває зміст теоретичних питань та практичних завдань, допускаючи при цьому суттєві неточності. Правильно вирішив 35-59 % письмових завдань.	Студент правильно вирішив 35-59 % тестових завдань.	Студент набрав 35-59 % від максимально можливої кількості балів.
0 – 1,5	Студент частково володіє навчальним матеріалом, не у змозі викласти зміст більшості питань теми під час усних виступів та письмових відповідей, допускаючи при цьому суттєві помилки. Правильно вирішив 0-34 % письмових завдань.	Студент вирішив 0-34 % тестових завдань.	Студент набрав 0-34 % від максимально можливої кількості балів.

Перерозподіл кількості балів в межах максимально можливої кількості балів за самостійну роботу студентів та виконання індивідуальних завдань, наведено в наступній таблиці:

№ з/п	8 тем	Номер теми							Усього балів
		1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	
1.	Максимальна кількість балів за самостійну роботу	2	2	2	2	2	2	2	16
2.	Максимальна кількість балів за індивідуальне завдання	4							4
	Усього балів								20

3. Рекомендовані джерела

3.1. Основні джерела

1. Брюшинкин В.Н. Практический курс логики для гуманитариев. Учеб. пособ. Москва : Новая школа, 1996. 320 с.
2. Виговський Л.А. Логіка: навч. посіб. для студ. юрид. спец. Хмельницький : Хмельницький університет управління та права, 2012. 214 с.

3. Гетманова А.Д. Логика для юристов: учеб. Пособ. для студ. вузов, обучающихся по специальности юриспруденция. – 5-е изд., стер. Москва : Омега-Л, 2008. 415 с.
4. Жоль К.К. Логика в лицах и символах. Москва : Педагогика пресс, 1993. 256 с.
5. Жеребкін В.Є. Логіка: підр. – 5-те вид., стер. Київ : Знання, КОО, 2002. 255 с.
6. Конверський А.Є. Логіка: підр. для студ. юрид. факульт. Київ : Центр навчальної літератури, 2004. 304 с.
7. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник. Москва : Наука, 1975. 720 с.
8. Логика и риторика : хрестоматия / Сост. В.Ф. Берков, Я.С. Яскувич. Минск : ТетраСистемс, 1997. 624 с.

3.2. Допоміжні джерела

1. Аристотель. Метафизика. – Соч.: В 4-х т. – М., 1978. – Т. 1.
2. Аристотель. Первая аналитика. Вторая аналитика. – Соч.: В 4-х т. – М., 1978. – Т. 2.
3. Жоль К.К. Вступ до сучасної логіки : навч. посіб. Київ : Вища школа, 1992. 128 с.
4. Павлов В.І. Логіка у запитаннях, відповідях і аргументаціях. Навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 408 с.
5. Рузавин Г.И. Логика и аргументация : учеб. Пособ. для вузов. Москва : Культура и спорт, ЮНИТИ, 1997. 351 с.
6. Тофтул М.Г. Логіка: підр. 2-ге вид., доповн. Київ : ВЦ «Академія», 2008. 400 с.
7. Хоменко І.В. Логіка. Підр. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 335 с.
8. Хоменко І.В. Логіка в задачах: підр. Київ : Четверта хвиля, 1998. 284 с.
9. Щербина О.Ю. Логіка для юристів: Курс лекцій. Вид. 2-ге, допов. і перероб. Київ : Юридична думка, 2004. 264 с.

3.3. Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. <http://pidruchniki.ws>
2. <http://dozkontrol.ucoz.ua>

Розробник програми:

Викладач дисципліни – завідувач кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання, доктор філософських наук, професор

_____ Л.А.Виговський

28 вересня 2020 року

Схвалено кафедрою філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання
28 вересня 2020 року, протокол № 2

Завідувач кафедри _____ Л.А.Виговський

_____ 2020 року

Декан юридичного факультету

_____ С.А. Крушинський

_____ 2020 року

Погоджено методичною радою університету _____, протокол № ____.

Голова методичної ради _____ І.Б. Ковтун

Обліковий обсяг – 1,13 ум.др.арк.